

PÁRBESZÉDEK KULTÚRÁJA GDANSKTÓL OSZAKÁIG

Szerkesztette
IMRE ATTILA

A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai
(Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.)

EGYETEMI MŰHELY KIADÓ
Bolyai Társaság – Kolozsvár
2013

Lektorálta dr. Fodor László egyetemi docens
Angol nyelvi lektor: dr. Sárosi Krisztina egyetemi adjunktus

Kiadja az Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár
A kiadó igazgatója: Veress Károly
Felelős kiadó: Köllő Zsófia
Felelős szerkesztő: Imre Attila
Korrektúra: Daniel Rita
Műszaki szerkesztő: Virág Péter
Nyomta az AmGraphis, Kolozsvár

© Szerzők; Bolyai Társaság, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NEMZETKÖZI HUNGAROLÓGIAI KONGRESSZUS (7 ; 2011 ; Cluj Napoca)
Párbeszédék kultúrája Gdanskától Oszakáig : VII. Nemzetközi Hungarológiai
Kongresszus szekcióelőadásai : (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) / ed.: Imre
Attila. - Cluj Napoca : Egyetemi Műhely Kiadó, 2013
Bibliogr.
ISBN 978-606-8145-41-9

I. Imre, Attila (ed.)

811.511.141

IMRE ATTILA

A *túl* viszony jelentésszerkezete

Bevezető

Az elmúlt három évtizedben a kognitív nyelvészet erőteljesebbé vált, szembehelyezkedve a generatív grammatikával, felismerve, hogy ez utóbbi háttérbe szorította a szemantikát, együtt a metaforákkal. Ezért ma inkább egymás kiegészítőjének tekinthető a két ágazat (Evans–Green 2006), és a kognitív nyelvészek kiemelik a kognitív szemantika jelentőségét olyan területeken, ahol a generatív nyelvészet kevésbé hatásos.

Az igekötők vizsgálata is ide tartozik, amely Brugman (1981) úttörő munkája következtében egy egész könyvtárra való tanulmányt és könyvet eredményezett. Az angol *over* kimerítő témája volt Brugmannak, akit követett Lakoff (1987), Lakoff–Johnson (1980). Másfelől Langacker munkája (1987, 1991, 1999) megalapozta az igekötők vizsgálatának egyfajta módszertanát, hiszen nyilvánvalóvá tette, hogy bármely viszony leírása a viszony résztvevői figyelembevételével történik, amelyek a következők: vonatkoztatási tárgy (*landmark*, LM), illetve viszonyított tárgy (*trajector*, TR). E kettő egymáshoz hasonlított viszonya egy forrás-ösvény-cél (*source-path-goal*) keretében nyilvánul meg, amely dinamikusnak nevezhető, ha elmozdulást vagy mozgást észlelünk, de akár statikus is lehet (Imre 2009).

Egy további alapvető fontosságú kutatási terület a kognitív nyelvészetben belül a metaforákhoz való viszony. Bár rengeteg könyvet írtak a metaforákról kognitív nyelvészek, abban mindnyájan megegyeznek, hogy az átvitt értelem a konkrétból származik, tehát meg kell állapítani azokat az alapvető kategóriákat, amelyek a tárgyi világot alkotják. Ezek szavakban konkretizálódnak, térbeli irányulást jelölnek (*fel-le*, *közel-távol*, *ki-be*), és a metaforikus kifejezések jelentős része visszavezethető ezekre; Lakoff és Johnson (1980: 146) meg is fogalmazza a lényegét: a metafora nyelvünknek szerves, élő része, amely nem csupán az irodalmi berkekben honos, hanem hozzátartozik a mindennapi nyelvhasználathoz. A társadalmi valóságot jórészt metaforikusan kezeljük, és a tárgyi világot is részben metaforikusan értjük, a metafora tehát jelentős szerepet játszik annak meghatározásában, hogy mi is valós számunkra. Bár az irányulás a nyelvekben kanonizált,

Regier (1996: 21) bebizonyította, hogy erre is van kivétel: az ausztráliai Guugu Yimithirr nyelv abszolút referenciapontokat használ (észak, kelet, dél és nyugat).

Maga a nyelv struktúrája is a mindennapi életet veszi alapul, ennek megfelelően pedig a metafora tanulmányozásának kiindulópontja a mindennapi nyelv lenne. Lakoff és Johnson hosszasan fejtik ki érveiket a témát illetően, bár Mac Cormac (1985) kritizálja őket abban, hogy gondolatmenetük következtében nem nyilvánvaló a különbség a konkrét és a metaforikus nyelvezet között. Kövecses (2002) is a mindennapi nyelvet tekinti a metaforák alapjának, egyúttal megjelölve a mindennapi nyelv nagyobb kategóriáit is, amelyek alapul szolgálnak a metaforikus kifejezések létrejöttéhez. Ez természetesen radikálisan eltér a klasszikus arisztotelészi (1982) metafora meghatározásától, de nem tartja fontosnak a kései wittgensteini (1958) elméletet sem, amely a metaforát az igazság szemszögéből közelíti meg.

A kognitív szemszög ugyanakkor jóval tágabb értelemben kezeli a metaforát, és nem veszi figyelembe azt a nézetet, miszerint a nem új(szerű)en ható metafora, amely rögződött a mindennapos nyelvhasználatban, már nem is tekinthető metaforának. Véleményünk szerint, ha ezeket a mindennaposá vált kifejezéseket nem tekintenénk egy bizonyos fokig metaforikusnak, akkor a szótárban található magyarázatok mellett helyenként nem találnánk zárójelben az „átv” rövidítést (l. *A magyar nyelv értelmező szótára*), amely az átvitt értelemre utal (Imre 2009).

Magyar vonatkozásban az igekötőkről Lackó (2010) nagyon alapos összefoglalóját említhetjük, amelynek során hivatkozik Baloghra (2000: 264–267): az igekötőnek lexikai-szemantikai szerepe van, az igejelentés módosítására szolgáló viszonyzó, de fontos Komlósy (1992) állítása is, aki szerint az anyanyelvi beszélők – intuíció alapján – az igekötős igéket egyetlen szónak tekintik, amelynek a feje az ige, és nem az igekötő. Kiefer–Ladányi (2000) szerzőpáros is igemódosítóként tárgyalja az igekötőt, É. Kiss (2005) szerint az igekötő másodlagos predikátumként predikatív argumentuma az ige, amely az ige „páciensi” argumentumáról fejez ki állítást, és a [Spec, PredP] pozíciót foglalja el. Az igekötők tehát utalnak változásokra: állapot, hely, vagy jelölhetnek akár létrehozást / elfogyasztást is (*megette*), bár Lackó (2010) megemlíti, hogy a nem kompozicionális igekötős igék (*berúg, befejez*), illetve a nem perfektív használatúak (*elálldogál*) külön vizsgálatot igényelnek, és nézőpontja szerint az igekötős ige a lexikonban egyetlen (komplex) morfológiai elemet képez. Az igekötő és ige kapcsolata kompozitumszerkezetenként tekinthető, állítja Tolcsvai Nagy (2005: 31.) is, ahol két jól elkülönülő egységet figyelhetünk meg, és sajátosan kapcsolódó jelentésről beszélhetünk.

A túl viszony vizsgálata

A *túl* igekötős igék feltérképezéséhez az alapot *A magyar nyelv értelmező szótára* (szerk. Bárczi & Országh 1992) nyújtotta. Ugyanakkor Vasiliu kiemeli a minél nagyobb adatbázis szükségességét (1961: 14), még ha a teljes adatbázis összegyűjtése lehetetlen is, Talmy pedig az analitikus megközelítés fontosságát, elsősorban a szótárak jelentőségét (2007: XIV) taglalja, de ugyanezt teszi Gibbs (2007), Sandra (1998), illetve Sandra és Rice (1995) is, akik szerint szkepticizmussal vádolják a kognitív nyelvészet eredményeit. A szemantikai struktúra természetétől fogva enciklopédikus, állítja az Evans–Green szerzőpáros (2006: 160), ezáltal a szótár vizsgálata kiindulópontként szolgál.

A magyar nyelv értelmező szótára alapján a *túl* lehet határozószó, igekötő és névutó is. Szili (2009) rendszere alapján két fő típust különböztethetünk meg:

Subj. + *túl*V + [Nsupe (-n,-on,-en,-ön)]
Pl. *árvíz túlterjed gáton, járvány túlterjedt*

Subj + *túl*V + Nacc
Pl. *holdfény túlragyog csillagokat*

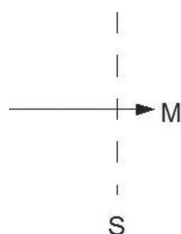
Mindazonáltal figyelembe kell vennünk olyan eseteket is, amikor a fenti séma nem teljes (*túljutott*), illetve a *túl* főnévhez kapcsolódik (*a falon túl*, névutó) – ilyenkor az ige többnyire statikus jelentéssel bír –, de van példánk összetett főnévre is (*túlvilág*). Ésszerűnek tűnt tehát, hogy a *túl* igekötős igékből induljunk ki, de vizsgálatunk ne csak erre korlátozódjon. Bár több elméletet is megemlítettünk, fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy nem feltétlenül nyelvtani kategorizációt követ(t)ünk, hanem a Rosch (1975), Brugman (1981), és Lakoff–Johnson (1980) által kezdeményezett megközelítést.

Az *át/keresztül/felül* viszony jelentésszerkezetének vizsgálatakor (Imre 2010a) több szempont is fontosnak látszott (határvonal/akadály, nyílás, valami fölött, átváltozások, egyik helyről a másikra), amelyek elemzése során a *túl* viszony is felbukkant, amely néha rokon jelentéssel bír. A minta alapján ajánlatos két fő esetből kiindulni: *túl*₁ (lokáció, idő) és *túl*₂ (túlságosan), és ezeket közelebbről is megvizsgálni. A *túl* viszony szemléltetésére alkalmasnak látszik a stabil (S) és a mobil (M) megkülönböztetése, ezért az ábrákon ezeket a jelöléseket használjuk. A példamondatok az említett értelmező szótárból származnak, amelyeket némely esetben enyhén kiegészítettünk, zárójellel jeleztük.

Túl₁

A *túl* „központi” (prototipikus) jelentése tulajdonképpen hasonló az *át/keresztül* jelentéséhez; konkrét helyzetre utal, és határvonalon/akadályon kell keresztüljutni ahhoz, hogy a *túl* viszony észlelhetővé váljon, azzal a megjegyzéssel, hogy míg az *át* esetében magára az akadályra fókuszálunk, addig a *túl* esetében többnyire az akadály utáni helyzetre:

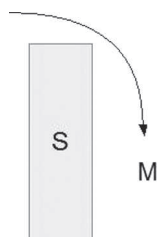
A festés túlér a vonalon.

1. A *túl* központi jelentése

Fontosnak tűnik az S „természetének” vizsgálata; nyilvánvaló, hogy elsősorban a konkrét értelmű S mibenléte érdekes, amely lehet akár pontszerű is (*Tűzéség túllő a célponton.*), függőleges vagy vízszintes kiterjedésű, vonalszerű vagy sem:

A faág túlnyúlik kerítésen.

2. S természete

Kutatásunk első fázisában fontosnak gondoltuk az érintkezés meglétét vagy hiányát az S és M között (vö. *átment fölötte* és *átment rajta*), de az alábbi példák egyebet mutatnak:

*Túljut a Tiszán.
Az árvíz túlterjed a gáton.*

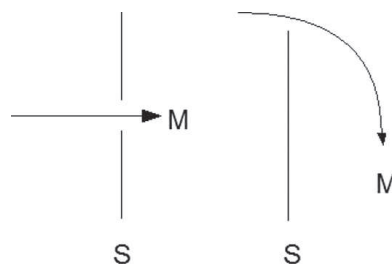
Megkockáztatjuk tehát a következtetést, hogy mellékes az S és M kontaktusa, hiszen nyelvtanilag sem jelöljük, a közelségük sem releváns (vö. az angol *over* és *above* esetét), de ennek ellenére akad még problémás helyzet, pl. a zoomorfizmus (Szilágyi 1996):

Az út túlhalad a hegyen.

A fenti példa azt is mutatja, hogy a *túl* jelentése nagyon közel kerülhet az *át* vagy akár a *keresztül* jelentéséhez.

Olyan esetet is találtunk, amikor S-en nyílás van és M ezen keresztül kerül a túloldalra, hiszen kevesebb erőfeszítéssel jár. Lényeges megjegyzés viszont, hogy az észlelő ismerje S természetét, hiszen az alábbi példamondat kétféle ábrát is eredményezhet:

Túlburjánzik kerítésen (a gaz).

3. S nyílással

Ha azonban mellékes az S formája, akkor lényegében bármilyen alakú lehet S, illetve lehet akár alaktalan is; amennyiben S formája meghatározhatatlan, akkor ez egyben metaforizálódási lehetőséget is nyújt.

Az eddigi esetekben S szerepe csupán választóvonal volt, amin M túlhaladva létrehozta a *túl* viszonyt. A továbbiakban viszont olyan eseteket említünk, amikor S kimondottan egyfajta akadályként jelenik meg M útvonalán. Ezen akadályok lehetnek természetes vagy mesterséges korlátok (*határ[vonal], gát, töltés, hegy*), illetve bármi, ami megint lehetőséget teremt a metaforizálódás irányába:

Kapun túlteszi magát.

A fenti példában a kapu (S) tulajdonképpen nem más, mint egy nyílás az akadályon (kerítés), amit M a kevesebb erő kifejtés érdekében felhasználna. Az alábbi példa is hasonló, bár S egyedek sokaságából áll:

Század túlhalad erdőn.

4. S akadály

Az akadály metaforizálódása során nagyon megnő a *túl* viszonyok száma (hasonlóan az *át* vagy *keresztül* helyzetekhez), hiszen gyakorlatilag bármi lehet akadály: *vizsga, probléma* stb.

Egy további típus lenne a rejtett S-t tartalmazó *túl* viszony, ami tulajdonképpen S_1 -ből S_2 -be való átjutást jelez. Ezekben az esetekben S_1 és S_2 többnyire azonos entitás, és 4 a eset körvonalazódik, hiszen hiányozhat akár S_1 , akár S_2 , meg lehet mindkettő, vagy hiányozhat mindkettő:

Túldobta a követ. (a másik / túlsó partra)

Túltesz a másik polcra. (egyik polcra)

Túlhúzza a szekrényt. (egyik helyiségből a másikba)

5. S1 és S2

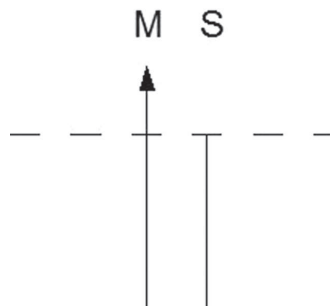
Az M haladási iránya többnyire vízszintes volt (S-hez képest), de a *túl* viszony olyan speciális eseteket is magába foglal, amikor M az S-hez képest függőleges irányban hozza létre a *túl* viszonyt:

Tetőn túlnő a fa.

Fák túlemelkednek falakon.

Fiú túlnő apján.

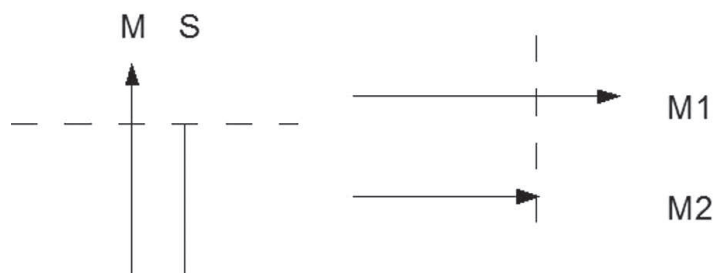
6. Függőleges S és M

Ezekben az esetekben amint M meghaladja S legfelső pontját, *túl* viszonyról beszélhetünk, tehát függőleges összehasonlítás során $S < M$; az utolsó példa viszont jelzi, hogy metaforikus helyzet az ige jelentéséből is adódhat.

Mivel kimerítettük S természetét (amelyhez viszonyítható M természete), illetve a mozgás irányultságát, megemlítve a lehetséges metaforizálódási pontokat is, sort keríthetünk a *túl*₂ viszony bevezetésére is.

Túl₂

A *túl*₂ viszony leírása problémásnak tűnhet, hiszen elsősorban élesen el kell különíteni a *túl*₁ viszonytól. Ez azonban nem okoz különösebb gondot, ha jobban megfigyeljük M természetét. A *túl*₁ viszonynál volt olyan esetünk, amikor rejtett S-t próbáltunk azonosítani. Feltehetjük a kérdést, ha létezik rejtett M, illetve mi történik, ha M túlságosan is M, sőt miért nem tudjuk úgy tekinteni, mint a függőleges S–M kapcsolat vízszintes változatát:

7. Túl₂

A legjobb megközelítési módnak mégis az tűnik, hogy észrevehető, hogy a $túl_2$ viszony során M meghalad egy normál szintet (áthalad egy konkrét/virtuális határon), tehát $M > M_{\text{normál}}$:

Daganat túlburjánzik.

Túloltözik.

Túlfeszíti a rúgót.

Természetesen könnyen értelmezni tudjuk a fenti helyzeteket, hiszen *A magyar nyelv értelmező szótára* szerint is aki *túloltözik*, az a „kelleténél melegebben öltözik”. Ennek analógiájára, aki *túlerölteti magát*, az túlságosan (is) (meg)erölteti magát, illetve aki *túlértékeli eredményeit*, az túlságosan (is) (nagyra) értékeli eredményeit. A $túl_2$ esetében feltűnőek a jelenségek (vö. É. Kiss 2005); a hang-, hő- és fényjelenségekre könnyen kapunk példákat:

A kürt túlharsogja a zsvajt.

Túlhevíti a kályhát.

A Hold túlragyogja a csillagokat. (elhomályosítja)

Annak ellenére, hogy a $túl_2$ viszony nyilvánvalóan más jellegű, a fuzzy-elmélet itt is érvényesül (vö. Brugman 1981), tehát átmeneti kategóriákkal is számolni kell. Ezekben az esetekben vitatható, hogy $túl_1$ vagy $túl_2$ viszonyról van szó, mert lehet akár mindkettő:

Túlhalad célt.

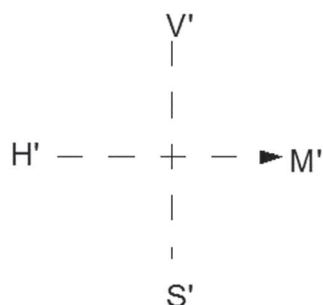
Túlmegegy a jó ízlés határán.

Túlemelkedik minden kicsinyes hiúságon.

Ezek a példák azonban már szoros kapcsolatban állnak a metaforikus $túl$ helyzetekkel, amelyeket a továbbiakban szemléltetünk.

Metaforikus $túl_1$ és $túl_2$

Jelen dolgozatban nem célunk a metafora mibenlétét vizsgálni (Imre 2010b), bár azt fontos megjegyezni, hogy a kognitív nézet szerint a metaforikus kifejezések a konkrét szerkezeteken alapulnak (l. pl. Lakoff–Johnson 1980). Egy séma bármely, illetve összes tagja metaforizálódhat, amit ' jelöl: S' , M' , V' , H' , az utóbbi kettő a függőleges és vízszintes irányultságot jelöli. Az alábbi ábra a legmetaforikusabb $túl$ viszonyt szemlélteti:

8. Metaforikus túl

Ritkán észlelünk teljesen metaforikus szerkezetet, inkább metaforizálódó helyzetekről beszélhetünk. Az alábbi példasor próbálja szemléltetni, hogyan válik egy teljesen konkrét szerkezet teljesen metaforikussá:

Túlmegy a hegyen.
Túllát az orra hegyén.
Túllát a falu határán.
Túllát a sorokon.
Túllát rajta.
Túllát gondolatain.

Látható, hogy a metaforizálódási folyamatban az S, M természete mellett az ige jelentése is fontos szerepet játszik.

Ugyanakkor nem hagyhatjuk említés nélkül a *túl* viszony azon eseteit, ahol S időre vonatkozik. A kognitív nyelvészet alaptézisei közé tartozik, hogy a térbeli struktúrák mintául szolgálnak az idővel kapcsolatban is (noha van olyan szerző, aki szerint az idő szolgált mintául a tér szemléltetésére), amely a *túl* viszony esetében is megfigyelhető. Fontos észrevétel, hogy az idő lehet mind statikus (S), mind mozgó (M) (vö. Imre 2010a), de a mi esetekben inkább $S_{idő}$ helyzeteket észleltünk:

A beteg túléli az éjszakát.
Túljut kamaszkoron.
Túllép harmincon.
Hatvanon túlhaladt.

Ezekben az esetekben $túl_1$ viszonyról van szó, ahol az idő S-akadályként áll M útjába, hiszen M többnyire az idő hosszát (pl. *vasfogát*) kell legyőznie. A

legutolsó példamondat – kontextusból kiragadva – még kétértelmű is lehet, hiszen a főnévpótló számnév egyben egy magyarországi település tulajdonneve is.

Következtetések

Az *át/keresztül* viszony elemzésekor (Imre 2010a) figyeltünk fel az S és S' mint akadály gyakoriságára (*gát, víz, vizsga, baj, nehézség, felfogás*), amely természetesen az M szemszögéből negatív.

A *túl* viszony észlelése többnyire erőfeszítéssel jár, amit az ige jelentése enyhíthet: *túlteszi magát, túljut valamin*, de meglátásunk szerint a nyelvtani kategória nem igazán számít. A *túl* igekötős igék kényelmes kiindulópontot nyújtanak, hiszen egy szótárban könnyen meg lehet őket ábécésorrendben találni, de amint a viszonyt próbáljuk meg leírni, kiderül, hogy az igekötő, névutó vagy határozószó térbeli és metaforikus észlelése azonos:

Túlment rajta.

Túl van rajta.

A házon túl.

Túlvilág.

Bár leírás során megkülönböztettünk több esetet az S, M természete szerint, a viszony szempontjából ez sem igazán jelentős, hiszen míg csak *túl-fölött, túl-rajta* viszonyokat említettünk, létezik *túl-alatt* viszony is:

(A kutya) túlbújt a kerítés alatt.

A jelenségek csoportjában (*túl*₂) is a leggyakoribbakat említettük, de ezek sem kizárólagosak, hiszen utalhatunk még sebességre, távra, mértékre, súlyra stb.

Egy további következtetés a *túl* viszony (mindkét típus) elhelyezkedése az igekötők, névutók, határozószók rendszerében; nyilvánvaló, hogy rokonságot mutat az *át, felett, felül, végig* viszonyokkal, de ugyanakkor köze van a *meg, el* viszonyokhoz is:

Túlhaladta számolásban társait. (felülmúlta)

Túlfeszítette a rugót. (megfeszítette)

Azt is érdemes megfigyelni, hogy bármelyik viszony ritkán teljes értékű szinonimája bármelyik másik viszonynak, hiszen például az *át*, *keresztül* az akadályra, a *végig* az akadályon való egyenes vonalú áthaladásra, a *meg* pedig csak a végpontra fókuszál, míg a *túl* közvetlenül az akadály utáni helyzetre irányítja figyelmünket. Mikor a jelenség észlelésekor ezek nem fontosak, valódi rokon értelmű szerkezeteket sejtethetünk:

Átbukdácsolt a vizsgán.

Keresztülment a vizsgán.

Túl van a vizsgán.

Megkínlódta az átmenőt.

Ezek alapján mondhatjuk, hogy az igekötő, névutó és határozószó valóban árnyalják az ige, névszó jelentését, és érdemes azon elgondolkodni, hogy mennyire szabja meg az ige vagy főnév az illető igekötő vagy névutó választását, amikor rokon értelműekről van szó. Az *keresztül* esetében megállapítottuk (Imre 2009), hogy megfelelő szinonimának bizonyul az *át* számára, amikor határ(vonal)on vagy akadályon, nyíláson keresztüli helyzetekről van szó, illetve a mozgó tárgy a stabil *fölött* halad át, de ez a *túl* esetében is igaznak tűnik. Ezért lényegesnek találjuk hangsúlyozni a szövegkörnyezet jelentőségét, amelyben a metaforikus kifejezések értelmezhetővé válnak. A metaforikus kifejezések jelentése a kontextustól függ, amely viszont kultúraspecifikus, állítja Mac Cormac (1985: 70). Lakoff viszont alátámasztja ettől eltérő nézetét, miszerint a kultúra közti eltérések sokkal kevésbé fontosak, mint a hasonlóságok.

A tág értelemben vett metafora azt eredményezte, hogy egy kifejezést akkor tekinthettünk metaforikusnak, ha a helyzetet létrehozó elemek bármelyikének elvont értelme volt (mozgó tárgy, stabil tárgy, ige jelentése). Ugyanakkor a *túl* viszony szemantikai vizsgálata nem lehet teljes, csak akkor, ha behelyezzük egy nagyobb rendszerbe, és ezen belül szorosabb összefüggéseket állapítunk meg pl. az *át*, *túl*, *végig*, *fölött*, *felül* „szatellitekkel” (Talmy 2000). Itt azonban meg is állunk, nehogy *túlfeszítsük a húrt*.

Hivatkozások

Aristotle 1982. *Poetics*. Harvard University Press, Cambridge, Mass. and William Heineman Ltd., London.

Balogh Judit 2000. Az igekötő. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar Grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 264–267.

- Bárczi Géza – Országh László (szerk.) 1992. *A magyar nyelv értelmező szótára* I–VII. 5. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Brugman, Claudia 1981. *Story of OVER*. Mesteri dolgozat. University of California, Berkeley, Indiana University Linguistics Club.
- É. Kiss Katalin 2005. First steps towards a theory of the verbal particle. In: Piñon, Christopher & Siptár Péter (szerk.): *Papers from the Düsseldorf Conference. Approaches to Hungarian* 9. Akadémiai Kiadó, Budapest. 57–88.
- Evans, Vyvyan – Melanie Green 2006. *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Gibbs, Raymond W. 2007. Why cognitive linguists should care more about empirical methods. In: Gonzalez-Marquez, Monica, Irene Mittelberg, Seana Coulson & Michael J. Spivey (szerk.): *Methods in Cognitive Linguistics*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 2–18.
- Imre Attila 2009. Metaphorical Expressions with keresztül. In: *Nyelvinfó* 2009/1: 21–35.
- Imre Attila 2010a. *A Cognitive Approach to Metaphorical Expressions*. Scientia Publishing House, Cluj-Napoca.
- Imre Attila 2010b. Metaphors in Cognitive Linguistics. In: *Eger Journal of English Studies* (EJES), Vol. X: 71–82.
- Kiefer Ferenc – Ladányi Mária 2000. Az igekötők. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális Magyar Nyelvtan 3. Morfológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 453–518.
- Komlósy András 1992. Régensek és vonzatok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális Magyar Nyelvtan 1. Mondattan*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 299–527.
- Kövecses Zoltán 2002. *Metaphor. A Practical Introduction*. Oxford University Press.
- Lackó Tibor 2010. A magyar igekötős igék lexikai-funkcionális keretben. Előadás a Magyar Nyelvtudományi Társaság Általános Nyelvészeti Szakosztályában. 2010. 05. 25. http://hungram.unideb.hu/files/presentations/2010_Laczko_magyar_igekotok.pdf (2011. 12. 27.)
- Lakoff, George – Johnson, Mark 1980. *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Lakoff, George 1987. *Women, Fire and Dangerous Things*. University of Chicago Press, Chicago.
- Langacker, Ronald 1987. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. I: Theoretical Prerequisites*. Stanford University Press, Stanford, CA.
- Langacker, Ronald 1991. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. II: Descriptive Application*. Stanford University Press, Stanford, CA.

- Langacker, Ronald 1999. *Grammar and Conceptualization*. Mouton de Gruyter, Berlin–New York.
- Mac Cormac, Earl R. 1985. *A Cognitive Theory of Metaphor*. A Bradford Book. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Regier, Terry 1996. *The human semantic potential: Spatial language and constrained connectionism*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Sandra, Dominiek– Rice, Sally 1995. Network analyses of prepositional meaning: Mirroring whose mind – the linguist’s or the language user’s? In: *Cognitive Linguistics* 6/1: 89–130.
- Sandra, Dominiek 1998. What linguists can and can’t tell you about the human mind: a reply to Croft. In: *Cognitive Linguistics* 9/4: 361–478.
- Szilágyi N. Sándor 1996. *Hogyan teremtsünk világot?* Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár.
- Szili Katalin 2009. A fel, le és egyéb igekötős igék formai-szemantikai viszonyának kérdéséhez. In: *Magyar Nyelv* 2009/2: 175–188.
- Talmy, Leonard 2000. *Toward a Cognitive Semantics, Vol. II, Typology and Process in Concept Structuring*. The MIT Press, Cambridge, MA.
- Talmy, Leonard 2007. Foreword to Gonzalez-Marquez, Monica, Irene Mittelberg, Seana Coulson and Michael J. Spivey (szerk.): *Methods in Cognitive Linguistics*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. XI–XXI.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2005. Kognitív jelentéstani vázlat az igekötős igéről. In: *Magyar Nyelv* 27–43.
- Vasiliu, Laura 1961. Schiță de sistem al prepozițiilor limbii române. In: *Studii de gramatică*. Vol. III. Editura Academiei R. P. R, București. 11–42.
- Wittgenstein, Ludwig 1958. *Philosophical Investigations*. 2. kiadás, G. E. M. Anscombe & R. Rhees (szerk.). Blackwell, Oxford.

Summary

The present paper discusses the Hungarian *túl* (over, through, beyond) from a cognitive perspective, starting from Brugman’s approach, including both concrete and metaphorical cases. The theoretical background mentions the views of Lakoff, Johnson, Kövecses and others, and the practical part offers an analysis of the Hungarian *túl* as a verbal prefix, postposition and adverb.

The conclusion tries to find some links with other Hungarian verbal prefixes, postpositions and adverbs, such as *át*, *keresztül*, *felül*, *felett/fölött*, *meg* and *el*.